

2015. gada 24. septembrī

Viedokļa ziņojums par maksātspējas procesu

1. Kopsavilkums

Efektīvs un caurskatāms maksātspējas process ir viens faktoriem, kas nodrošina ekonomisko izaugsmi un stabilitāti. Saskaņā ar Pasaules Bankas definētajiem efektīvas maksātspējas principiem, tiesiskajam regulējumam jānodrošina savlaicīgi, iedarbīgi un taisnīgi maksātspējas risinājumi un jānovērš neatbilstoša maksātspējas sistēmas izmantošana. Ja maksātspējas procesi tiek ļaunprātīgi izmantoti, tas var radīt būtisku negatīvu ietekmi uz ekonomiku un radīt zaudējumus galvenajām ekonomikā ieinteresētajām pusēm: uzņēmumiem, ieguldītājiem, darbiniekiem un valsts sektoram.

Ārvalstu investoru padome Latvijā (turpmāk – ĀIPL) augsta līmeņa tikšanās laikā 2012. gadā uzsāka diskusiju par maksātspējas sistēmas nepārredzamību un neparedzamību, norādot, ka uzlabojumi Maksātspējas likumā paši par sevi vien nenodrošina legālus un pārredzamus maksātspējas procesus, jo maksātspējas procesu sistēmas kvalitāti nosaka ne tikai likuma normas, bet arī šo normu piemērošanas prakse, kuru veido tiesas, uzraudzības institūcijas un maksātspējas procesa veicēji. Tolaik ĀIPL īpaši uzsvēra maksātspējas procesa administratoru lomu un lūdza izvērtēt viņu darbību.

Pēdējos gados ir ticis plaši apspriests un secināts, ka ievērojama daļa likumdošanas grozījumu pēdējo septiņu gadu laikā ir ieviesti, nepastāvot skaidrai stratēģijai un valdības politikai; nav tikušas noteiktas prioritātes, mērķi un darbības rādītāji, kas ļautu novērtēt maksātspējas sistēmas efektivitāti un integritāti. Ir konstatēts arī, ka maksātspējas sistēmas ļaunprātīga izmantošana rada būtisku kaitējumu Latvijai. Saskaņā ar Valsts kontroles pētījumu, Latvijas valsts budžets maksātspējas procesos ir zaudējis simtiem tūkstošu eiro. Bet novērtēt problēmas apjomu attiecībā uz visu Latvijas ekonomiku bija sarežģīti.

Deloitte Latvia ĀIPL uzdevumā veica neatkarīgu pētījumu par maksātspējas sistēmas ļaunprātīgas izmantošanas tiesisko un ekonomisko ietekmi Latvijā un ziņojumā atspoguļoja šī pētījuma rezultātus. Ziņojumā, kuru atbalsta daudzas publiskā un privātā sektora organizācijas, analizēti dati par visiem 9512 uzņēmumiem, kas no 2008. līdz 2014. gadam tika pasludināti par maksātspējīgiem.

Pētījuma grupas piesardzīgie aprēķini rāda, ka finanšu zaudējumi sakarā ar neatgūtajiem kreditoru prasījumiem un izmaksām, kas saistītas ar maksātnespējas procesu, pēdējo septiņu gadu laikā sastāda 6,5 miljardus eiro. Taču šis skaitlis atspoguļo tikai zemāko iespējamo zaudējumu apmēru atsevišķu datu ierobežojuma vai nepieejamības dēļ. Valsts ieņēmumu dienests ir zaudējis vismaz 0,8 miljardus eiro, finanšu iestādes – 1,5 miljardus, un pārējos zaudējumus cietušas citas iesaistītās puses.

Kopējie ekonomiskie zaudējumi, tostarp finanšu zaudējumi un izraisītie ekonomikas zaudējumi, ir 6,9 miljardi eiro, tajā skaitā, vismaz 0,5 miljardi eiro zaudēti maksātnespējas sistēmas ļaunprātīgas izmantošanas dēļ.

Saskaņā ar ĀIPL pētījumu, kurā analizēti dati par 9515 uzņēmumiem, kas tika atzīti par maksātnespējīgiem laikā no 2008. līdz 2014. gadam, vidējā prasījumu atgūšanas proporcija nodrošināto kreditoru prasījumiem pēdējo 3 gadu laikā bija 42%, kas ir ievērojami mazāk par vidējo prasījumu atgūšanas proporciju OECD valstīs ar augstu ienākumu līmeni (72%). Savukārt nenodrošinātie kreditori (ieskaitot Valsts ieņēmumu dienestu) pēdējo astoņu gadu laikā ir atguvuši mazāk nekā 1%, kas arī atpaliek no starptautiskajiem rādītājiem.

ĀIPL pētījums liecina, ka galvenie cēloņi maksātnespējas sistēmas zemās efektivitātes rādītājiem un plaši atzītajai maksātnespējas sistēmas ļaunprātīgai izmantošanai ir ne tikai iztrūkstoša valdības maksātnespējas politika, bet arī maksātnespējas procesa haotiskā un sadrumstalotā uzraudzība, kā arī tiesībsargājošo iestāžu neefektivitāte.

ĀIPL atzinīgi vērtē Latvijas valdības darbu, uzlabojot esošo maksātnespējas sistēmas tiesisko regulējumu un īstenojot iepriekšējo gadu ĀIPL ieteikumus. Tomēr ĀIPL pētījums liecina, ka nepilnības likuma piemērošanas praksē ir viens no galvenajiem maksātnespējas sistēmas zemās efektivitātes iemesliem, turklāt Latvijā joprojām plaši sastopama maksātnespējas sistēmas ļaunprātīga izmantošana. Pamatojoties uz izpētes galvenajiem secinājumiem, ĀIPL vēlētos ierosināt konkrētus ieteikumus turpmākai Latvijas maksātnespējas sistēmas uzlabošanai

2. Rekomendācijas

1. Ir jāievieš sistēma, kas ļautu uzraudzīt maksātnespējas sistēmas efektivitāti kopumā, kā arī atsevišķus maksātnespējas procesus un maksātnespējas procesa administratorus. Ir jānodrošina vismaz šādu galveno darbības rādītāju apkopošana:
 - Maksātnespējas procesa ilgums
 - Maksātnespējas procesa izmaksas
 - Prasījumu atgūšanas apmērs gan nodrošinātajiem, gan nenodrošinātajiem kreditoriem.
2. Kā svarīga prioritāte ir jānosaka cīņa pret ekonomiskajiem noziegumiem (tai skaitā maksātnespējas procesa ļaunprātīgu izmantošanu);
3. Ir ievērojami jāpalielina valsts policijas, prokuroru un tiesnešu kapacitāte un kompetence ekonomisko noziegumu izmeklēšanā un iztiesāšanā;
4. Ir jāpalielina vispārējā tiesnešu kompetence ekonomiskos un komercdarbības jautājumos;
5. Ir jāpalielina Maksātnespējas administrācijas kapacitāte un efektivitāte maksātnespējas administratoru uzraudzīšanā;
6. Strīdus, kas saistīti ar maksātnespējas lietām (kreditoru prasījumi, prasījumi pret

2(4)

parādnieka pārstāvjiem un prasījumi par darījumu apstrīdēšanu), ir jārisina tiesā, kurā maksātnespējas process ir pasludināts;

7. Kompetenci par administratīvo sodu uzlikšanu par maksātnespējas procesa pieteikuma novēlotu iesniegšanu no Valsts policijas ir jānodod Maksātnespējas administrācijai.

3. Rekomendāciju pamatojums

ĀIPL sadarbībā ar Deloitte Latvia, ir veikusi pētījumu par maksātnespējas sistēmas efektivitāti, kā arī maksātnespējas ļaunprātīgas izmantošanas apjomu un ietekmi uz ekonomiku Latvijā. Pētījumā tika analizēti dati par 9512 uzņēmumiem, kas, laikā no 2008. līdz 2014. gadam, tika atzīti par maksātnespējīgiem. Galvenie informācijas avoti ietver Uzņēmumu reģistru, Maksātnespējas administrāciju, Valsts ieņēmumu dienestu, Valsts kontroli, Centrālās statistikas pārvaldi, finanšu institūcijas, privātos un valsts uzņēmumus un publiski pieejamus pētījumus

Detalizēta informācija par pētījuma rezultātiem tiks paziņota 2015. gada oktobrī. Tomēr, pamatojoties uz pētījumu, ĀIPL apkopoja galvenos secinājumus par Latvijas maksātnespējas sistēmas efektivitāti un problēmām un sniedz ieteikumus šīs sistēmas uzlabošanai.

Latvijā nepastāv sistēma, kas ļautu uzraudzīt maksātnespējas sistēmas rezultativitāti un efektivitāti, un tās galvenos rādītājus:

- 1) procesa ilgums,
- 2) procesa izmaksas un
- 3) kreditora prasījumu atgūšanas apmērs.

Tādējādi nepastāv sistēma, kas ļautu novērtēt, vai pēdējo gadu maksātnespējas likumu reformas ir novedušas pie likumdevēja un iesaistīto pušu mērķu sasniegšanas, un kur ir nepieciešami citi uzlabojumi.

Saskaņā ar Pasaules bankas *Doing Business* pētījumu Latvija ir ieguvusi 12 punktus par tās maksātnespējas regulējuma atbilstību starptautiskajai labajai praksei, kas ir gandrīz tikpat cik vidējais OECD valstu ar augstu ienākumu līmeni rādītājs: 12,5. Pamatojoties uz šiem rezultātiem, mēs secinām, ka Latvijas Maksātnespējas likumā kopumā ir ieviesta labākā starptautiskā prakse. Taču, saskaņā ar *Doing Business* ir ievērojama atšķirība starp nodrošināto kreditoru prasījumu atgūšanas proporciju Latvijā (48%) un vidējiem atgūšanas rādītājiem OECD valstīs ar augstu ienākumu līmeni (72%). Kā redzams ĀIPL veiktajā pētījumā, šī atšķirība ir vēl lielāka – vidējie prasījumu atgūšanas rādītāji nodrošinātajiem kreditoriem Latvijā bija 42% pēdējo 3 gadu laikā. Vidējie prasījumu atgūšanas rādītāji nenodrošinātajiem kreditoriem (tai skaitā Valsts ieņēmumu dienestam) pēdējo 8 gadu laikā bija mazāki nekā 1%.

Nemot vērā, ka Maksātnespējas likuma reformas Latvijā tika veiktas pirms vairākiem gadiem (2008–2011), atšķirība Latvijas maksātnespējas efektivitātes rādītājos un OECD rādītājos ir skaidrojama ar neatbilstošu un neatfīstītu likuma piemērošanas praksi, nevis nepilnībām pašā Maksātnespējas likumā.

Likuma piemērošanas problēmas apstiprina Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kameras veiktā aptauja. 80% uzņēmēju uzskata, ka maksātnespējas procesi netiek veikti caurskatāmi un godīgi,

3(4)

56% paši ir saskaršies ar maksātnespējas ļaunprātīgu izmantošanu, 75% no tiem, kas ir cietuši no maksātnespējas sistēmas ļaunprātīgas izmantošanas, ziņoja, ka pārkāpējiem nebija nekādu negatīvu seku.

Būtiska problēma ir arī lielais skaits novēloto maksātnespējas procesu, kas lielā mērā ietekmē kreditoru prasījumu atgūšanas rādītājus. Vismaz 36% no visiem maksātnespējas procesiem, kas uzsākti laikā no 2008. līdz 2014. gadam bija novēloti.

Ieteiktās izmaiņas politiskā līmenī

- Ir būtiski jāpalielina maksātnespējas tiesībaizsardzību iestāžu kompetence un kapacitāte: Maksātnespējas administrācijai, tiesām un valsts policijai.
- Kā svarīga prioritāte jānosaka efektīva ekonomisko noziegumu izmeklēšanā un taisnīga iztiesāšana.

Izmaiņas likumdošanas un institucionālā līmenī:

- Ir jāievieš sistēma, kas ļautu mērīt maksātnespējas sistēmas efektivitāti un vismaz šādus galvenos maksātnespējas efektivitātes rādītājus: 1) maksātnespējas procesa ilgums; 2) maksātnespējas procesa izmaksas; 3) kreditoru prasījumu atgūšanas apmērs.
- Ar maksātnespējas procesu saistītie strīdi jārisina tajā tiesā, kurā maksātnespējas process ir pasludināts;
- Kompetence par administratīvo sodu uzlikšanu maksātnespējas procesa pieteikuma novēlotas iesniegšanas gadījumā no valsts policijas ir jānodod Maksātnespējas administrācijai.